

Crna Gora
Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća

IZVJEŠTAJ

**O REALIZACIJI AKCIONOG PLANA ZA 2014 GOD.
STRATEGIJE PODSTICANJA KONKURENTNOSTI NA MIKRO NIVOU
2011-2015**

Podgorica, mart 2015.god.

Sadržaj:

Uvod.....	2
1. Crna Gora i zemlje okruženja – konkurentnost 2012. -2013.....	3
2. Spoljnotrgovinska razmjena Crne Gore za period jan-okt.2012.god.....	4
3. Ostvareni rezultati realizacije Akcionog plana za 2012.god. Strategije za podsticanje konkurentnosti na mikro nivou	5
3.1. Prioritet 1: Razvoj postojećih i kreiranje inovativnih industrija/kapaciteta.....	5
3.2. Prioritet 2: Jačanje izvoznih performansi preduzeća.....	7
3.3. Prioritet 3: Promocija crnogorskih potencijala.....	8
4. Ostvareni efekti realizacije Strategije za podsticanje konkurentnosti na mikro nivou.....	10
5. Zaključci i preporuke.....	10

UVOD

Vlada Crne Gore je na sjednici održanoj 19. maja 2014. godine, donijela zaključak br. 08-1167/3 od 29.05.2014.god., kojim je **usvojila Akcioni plan za sprovođenje Strategije podsticanja konkurentnosti na mikro nivou 2011-2015, za 2014. godinu**. Sprovođenje Strategije za podsticanje konkurentnosti na mikro nivou, koordinira i iz svojih nadležnosti realizuje Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća. Proces realizacije Strategije vezan je za ostvarivanje Okvirnog akcionog plana Strategije 2011-2015. kroz godišnje akcione planove. Na toj osnovi, Akcioni plan definiše aktivnosti koje su u funkciji ostvarivanja Strategijom utvrđenih zadataka, utemeljenih u tri osnovna prioriteta:

- Razvoj postojećih i kreiranje inovativnih industrija/kapaciteta:
- Jačanje izvoznih performansi preduzeća
- Promocija crnogorskih potencijala

Strategija razvoja MSP predstavlja krovni strateški dokumnet koji definiše sveobuhvatnu politiku MSP, dok Strategija konkurentnosti na mikro nivou operacionalizuje aktivnosti koje, u okviru podrške razvoju MSP, treba da svojim segmentiranim pristupom doprinese efikasnom poslovanju MSP na lokalnom i inostranom tržištu. Implementacijom ova dva strateška dokumenta obezbjeđuje se komplementarnost i u nekim segmentima i međuzavisnost u procesima podsticanja razvoja konkurentnosti MSP. U pojedinim segmentima, Strategija MSP ima fokus na okruženju MSP, posebno sa aspekta poboljšanje poslovnog ambijenta i smanjivanje administrativnih barijera, boljem pristupu finansijama, formalnom obrazovanju, dok Strategija konkurentnosti veći fokus ima na identifikaciji potencijala i potreba ciljanih sektora i konkretnih MSP, sa aspekta faktora konkurentnosti kao što su obrazovanje, inovacije, kvalitet, intelektualna svojina, razvoj brenda i informacione tehnologije. U tom smislu, **pojedine aktivnosti definisane Akcionom planom za sprovođenje Strategije konkurentnosti i njihova realizacija su u direktnoj vezi sa sprovođenjem pojedinih aktivnosti utvrđenih Akcionim planom Strategije MSP**.

Akcionim planom sprovođenja Strategije u 2014. godini se vrši operacionalizacija aktivnosti koje na izvršnom nivou treba da doprinesu povećanju konkurentnosti preduzeća i valorizaciji njihovih inovativnih i izvoznih potencijala. S obzirom da ovi vidovi podrške zahtijevaju i značajna finansijska sredstva, planirano je da tokom 2014. godine se realizuju samo one aktivnosti za koje je budžet obezbijeđen u okviru tekućih aktivnosti institucija i uspostavi se osnov za obezbjeđivanje finansijskih sredstava i formiranje budžeta, neophodnog za realizaciju ključnih projekata podsticanja konkurentnosti u narednim godinama sprovođenja Strategije konkurentnosti.

Direkcija za MSP, pored koordinirajuće uloge u sprovođenju Strategije, od nacionalnog do lokalnog nivoa, ima i značajnu ulogu u direktnom pružanju podrške preduzećima u okviru svojih tekućih aktivnosti i aktivnosti EIICM, kao i kroz mrežu biznis centara na regionalnom i lokalnom nivou, uz saradnju sa pojedinim donatorskim projektima.

Upravljanje realizacijom Akcionog plana za 2014.god. Strategije podsticanja konkurentnosti na mikro nivou podrazumijevala je posvećenost Direkcije i njenu efikasnu i efektivnu saradnju sa svim resornim institucijama javnog i privatnog sektora, od nacionalnog do lokalnog nivoa, uz saradnju sa međunarodnim institucijama i organizacijama.

1. CRNA GORA I ZEMLJE OKRUŽENJA – KONKURENTNOST

Prema Izvještaju o globalnoj konkurentnosti 2014.-2015. Svjetskog ekonomskog foruma, koji je obuhvatio 148 zemlje, Švajcarska je na vrhu rang liste i zadržala je prvo mjesto i ove godine. Najznačajnije prednosti zemlje su povezane sa inovacijama, tehnološkom spremnošću i efikasnošću radne snage. Naučno-istraživačke institucije u Švajcarskoj su u svijetu među najboljim i dobra je saradnja između akademskog i poslovnog sektora, pri čemu kompanije troše velika sredstva na istraživanje i razvoj.

U Izvještaju o globalnoj konkurentnosti 2014-2015. Svjetskog ekonomskog foruma nalaze se četiri zemlje manje u odnosu na prošlu godinu, kada ih je bilo 148.

Crna Gora je ocijenjena sa 4.2 poena od mogućih 7 čime je **zauzela 67 mjesto po konkurentnosti ekonomije** čime je zadržala poziciju od prošle godine, ali je tada bila prva od zemalja u regionu. Sa aspekta konkurentnosti zemalja regiona ispred Crne Gore, Svjetski ekonomski forum svrstao je Bugarsku i Makedoniju. U ovogodišnjem istraživanju od zemalja iz regiona nisu uključene Rumunija i Bosna i Hercegovina.

Tabela 1.- Pozicija Crne Gore i zemalja okruženja prema ukupnom broju rangiranih zemalja

Zemlja	Rang 2014-2015	Rang 2013-2014	Rang 2012-2013	Rang 2011 - 2012	Rang 2010 - 2011	Rang 2009 - 2010	Rang 2008 - 2009
Bugarska	54.	57.	62.	74.	71.	76.	76.
Slovenija	70.	62.	56.	57.	45.	37.	42.
Crna Gora	67.	67.	72.	60.	49.	62.	65.
Makedonija	63.	73.	80.	79.	79.	84.	89.
Hrvatska	77.	75.	81.	76.	77.	72.	61.
Rumunija		76.	78.	77.	67.	64.	68.
BiH		87.	88.	100.	100.	109.	107.
Albanija	97.	95.	89.	78.	88.	96.	108.
Srbija	94.	101.	95.	95.	96.	93.	85.

Upoređujući sa podacima iz Indeksa 2014 – 2015, ove godine evidentiran je pad Crne Gore u sljedećim oblastima: Institucije, Infrastruktura, Visko obrazovanje i obuka, Efikasnost tržišta roba, Efikasnost tržišta rada, Finansijsko tržište, Tehnološka spremnost, Sofisticiranost biznisa, Inovacije. Crna Gora je smještena u „efficiency driven fazu“, što znači da su za nju relevantni indikatori iz Efficiency enhancers grupe (Visoko obrazovanje i obuke, Efikasnost tržišta roba, Efikasnost tržišta rada, Tehnološka spremnost, Finansijsko tržište i Veličina tržišta).

Tabela 2. – Uporedni prikaz indikatora konkurentnosti Crne Gore za period 2011-2014.god.

Opšte karakteristike	2014-2015		2013 - 2014		2012 - 2013		2011 - 2012	
	Rang (od 144)	Bodovi (od 1-7)	Rang (od 148)	Bodovi (od 1-7)	Rang (od 142)	Bodovi (od 1-7)	Rang (od 142)	Bodovi (od 1-7)
IGK	67	4.2	67	4.2	72	4.1	60	4.3
Osnovni zahtjevi	61	4.7	68	4.6	74	4.5	57	4.7
1. Institucija	59	4.0	52	4.2	44	4.4	42	4.5
2. Infrastruktura	72	4.1	70	4.0	66	4.1	63	4.0
3. Makroekonomska stabilnost	88	4.5	112	4.1	118	3.8	94	4.5
4. Zdravstvo i osnovno obrazovanje	29	6.3	37	6.1	73	5.7	59	5.8
Indikatori efikasnosti	73	4.0	72	4.0	74	4.0	63	4.1
5. Visoko obrazovanje i obuke	51	4.7	50	4.6	51	4.6	48	4.6
6. Efikasnost tržišta roba	69	4.3	64	4.3	48	4.4	39	4.5
7. Efikasnost tržišta rada	65	4.2	58	4.4	93	4.1	45	4.6
8. Finansijsko tržište	56	4.3	49	4.4	40	4.5	35	4.6
9. Tehnološka spremnost	54	4.3	49	4.2	56	4.1	53	4.0
10. Veličina tržišta	134	2.2	135	2.1	130	2.1	130	2.0
Inovacije i sofisticiranost biznisa	77	3.5	70	3.6	69	3.6	59	3.6
11. Sofisticiranost biznisa	97	3.7	89	3.8	76	3.8	70	3.8
12. Inovacije	58	3.4	54	3.4	60	3.3	50	3.4

Izveštaj o globalnoj konkurentnosti pored rangiranja po indikatorima sprovodi anketu u kojoj ispitanici ocjenama od 1-5 ocjenjuju najznačajnije prepreke za obavljanje biznisa u njihovoj zemlji. **Za obavljanje biznisa u Crnoj Gori identifikovane su sljedeće prepreke:** pristup finansijama, korupcija, slaba poslovna etika radne snage, neefikasnost državne administracije, neadekvatna infrastruktura, nedovoljan kapacitet za inovacije, neadekvatna obrazovna struktura radne snage, poreske stope.

Najznačajnije prepreke za obavljanje biznisa	2014-2015	pozicija (od 16)
Pristup finansiranju	17.8	1
Korupcija	12.1	2
Slaba poslovna etika radne snage	11.6	3
Neefikasnost državne administracije	10.2	4
Neadekvatna infrastruktura	8.6	5
Nedovoljan kapacitet za inovacije	7.2	6
Neadekvatna obrazovna struktura radne snage	7.1	7
Poreske stope	6.2	8
Kriminal i krađe	5.4	9
Restriktivni propisi na tržištu rada	5.2	10
Poreska regulativa	3.7	11
Inflacija	1.2	12
Politička nestabilnost	1.2	13
Slabo javno zdravstvo	1.1	14
Devizni propisi	0.9	15
Nestabilnost vlade	0.6	16

Crna Gora je uključena i u Izvještaj o lakoći poslovanja – Doing Business koji objavljuje Svjetska banka. Za 2015. godinu, Crna Gora je zauzela 36. mjesto na listi od 189 rangiranih zemalja i time, u poređenju sa Izvještajem za 2014.god., ostvarila napredak za šest mjesta. Naša zemlja bilježi konstantan napredak u pomenutim izvještajima Svjetske banke, ostvarujući poboljšanje ranga, u periodu od 2008. godine do danas, za čak 54 pozicije.

Napredak Crne Gore u najnovijem Izvještaju ostvaren je, prije svega, zahvaljujući reformi ostvarenoj u oblasti “izdavanja građevinskih dozvola”, gdje su prepoznate aktivnosti sprovedene u cilju smanjenja naknade za pružanje komunalnih usluga i eliminacije naknade za dobijanje urbanističko-tehničkih uslova iz opštine. U okviru ovog indikatora, Crna Gora je napredovala 27 mjesta, sa revidiranog prošlogodišnjeg 165. mjesta na 138. Neznatan pad u poziciji, usljed promjena u metodologiji obračuna, ostvaren je u sljedećim indikatorima: „dobijanje kredita“, „plaćanje poreza“ i „prekogranična trgovina“ (pad za jedno mjesto), „rješavanje problema insolventnosti“ (-2), „dobijanje priključka na električnu energiju“ (-4) i “započinjanje biznisa“ (-8). Od zemalja u regionu bolje od Crne Gore ove godine je rangirana samo Makedonija (30), dok su lošije rangirane Slovenija (51), Hrvatska (65), Albanija (68), Kosovo (75), Srbija (91) i Bosna i Hercegovina (107).

2. SPOLJNOTRGOVINSKA RAZMJENA CRNE GORE ZA PERIOD JAN-OKT.2013.GOD.

Ukupna spoljnotrgovinska razmjena Crne Gore za period januar-decembar 2014. god. prema preliminarnim podacima iznosila je **2 121,7 mil.eura** što ukazuje na **pad od 1,3%** u odnosu na isti period prethodne godine.

- **izvezeno** je robe u vrijednosti od **338 mil.eura**, što je manje za 10% u odnosu na isti period prethodne godine,
- a **uvezeno za 1 783,7 mil.** eura, što je više za 0,6% u odnosu na isti period prethodne godine.
- **Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 19%** i manja je u odnosu na pokrivenost u istom periodu prethodne godine, kada je iznosila 21,2% .

U strukturi izvoza prema klasifikaciji SMTK (Standardnoj međunarodnoj trgovinskoj klasifikaciji) najviše su zastupljeni Proizvodi svrstani po materijalu- sektor 6, u iznosu od 82,8 mil. eura (koju čine: Obojeni metali u iznosu od 71,8 mil.eura i Gvožđe i čelik u iznosu 4,5 mil. eura).

U strukturi uvoza prema klasifikaciji SMTK (Standardnoj međunarodnoj trgovinskoj klasifikaciji) najviše su zastupljeni proizvodi sektora 0 – Hrana i žive životinje u iznosu od 397,7 mil. eura (koji čine: Meso i prerada mesa u iznosu od 122,5 mil. eura i Žitarice i proizvodi od žitarica u iznosu od 55,6 mil. eura).

U izvozu, glavni spoljnotrgovinski partneri, pojedinačno, bili su: Srbija (80 mil. eura), Italija (34,8 mil. eura), Republika Hrvatska (33,1 mil. eura). U uvozu, glavni spoljnotrgovinski partneri, pojedinačno, bili su: Srbija (480,4 mil. eura), Grčka (144,5 mil. eura) i Kina (132,7 mil. eura). Spoljnotrgovinska razmjena bila je najveća sa potpisnicama CEFTA sporazuma i Evropskom unijom.

3. OSTVARENI REZULTATI REALIZACIJE AKCIONOG PLANA ZA 2012.GOD. STRATEGIJE ZA PODSTICANJE KONKURENTNOSTI NA MIKRO NIVOU

Prikaz realizacije definisanih aktivnosti Akcionog plana za 2013.god.Strategije za podsticanje konkurentnosti na mikro nivou predstavljen je u ovom poglavlju kroz nabranje i opisivanje aktivnosti koje se realizuju u kontinuitetu i tako treba da bude i u narednom periodu.

3.1. Prioritet 1: Razvoj postojećih i kreiranje inovativnih industrija/kapaciteta

Crnogorska preduzeća karakteriše nedostatak tehničkih i netehničkih inovacija, ulaganja u istraživanje i razvoj, nedostatak potrebnih znanja i iskustava. Stoga ova mjera ima za cilj podizanje svijesti o značaju kulture inovativnosti, zatim stvaranje inovativnih dostignuća kroz međustobno povezivanje MSP sa tehnološkim parkovima, centrima znanja - uspješnosti, uspostavljanje sistema finansijske podrške, kao i kreiranje uslova za internacionalizaciju poslovnih inovacija.

U toku 2014.god. Crna Gora je pristupila programu Evropske Unije „**Konkurentnost preduzeća i malih i srednjih preduzeća (COSME 2014-2020)**“. Prisupanjem programu COSME 2014-2020 Crna Gora je prva zemlja od država koje nisu članice EU koja je ispunila uslove da na ravnopravnoj osnovi sa državama članicama EU kandiduje projekte koji su namijenjeni podršci razvoja konkurentnosti i inovativnim kapacitetima, sa posebnim naglaskom na potrebe malog i srednjeg biznisa i preduzetništva. Program za konkurentnost malih i srednjih preduzeća COSME sa ukupnim budžetom od 2,3 milijarde eura u periodu od 2014-2020 je program koji će u velikoj mjeri nastaviti aktivnosti ranijeg okvirnog Programa za konkurentnost i inovacije (CIP 2007-2013) i bolje se usredsrediti na finansijske instrumente i podršku malim i srednjim preduzećima kroz Enterprise Europe Network (EEN), kao i aktivnosti u oblasti turizma, unaprjeđenje uslova za poslovanje u pogledu klastera, promociju preduzetništva i podsticanje preduzetničke kulture, internacionalizaciju malih i srednjih preduzeća i dr. U skladu sa prioritetima pametnog, održivog i inkluzivnog rasta strategije Evropa 2020, COSME program ima za cilj da unaprijedi konkurentnost i održivost MSP, hrabreći preduzetničku kulturu i promovišući rast i razvoj sektora MSP. Potencijalni korisnici COSME programa su organizacije za podršku biznisu, udruženja preduzetnika koja djeluju u području podsticanja i promocije preduzetništva, nacionalne, regionalne i lokalne organizacije/institucije, finansijski posrednici i preko njih mala i srednja preduzeća.

Jedan od ključnih preduslova za definisanje ciljane podrške podsticanja konkurentnosti u Crnoj Gori jeste uspostavljanje institucionalizovanog pristupa u prikupljanju i obradi neophodnih informacija o performansama MSP sektora. Sveobuhvatna baza podataka, koja se redovno ažurira i koja sadrži pouzdane podatke o preduzećima, njihovim potencijalima i potrebama, odnosno iskazanoj tražnji, omogućava da se na najefikasniji način kreira ponuda od strane javnog sektora, koja će obezbijediti potrebnu podršku ili omogućiti saradnju sa drugim preduzećima na domaćem ili inostarnom tržištu. U dosadašnjem periodu, u Crnoj Gori, većina institucija u okviru javnog i privatnog sektora, kreirala je baze podataka za svoje potrebe. Praksa je pokazala da svi raspoloživi podaci nisu blagovremeno ažurirani, a i sadržaj baza ne oslikava u dovoljnoj mjeri postojeće stanje razvijenosti preduzeća i njihove potrebe za podrškom i saradnjom. Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća u saradnji sa Ministarstvom za ekonomski razvoj Republike Italije je implementirala projekat ASSI (Eksperimentalne mjere razvoja i internacionalizacije). Realizacija projekta je započela u julu 2013.god. i trajala je do kraja 2014.god., a podrazumijevalo je izradu i pokretanje „**Portala za preduzeća za opštinu Bijelo Polje**“. Cilj izrade portala je: objediniti informacije iz većeg broja izvora na jednom mjestu, ostvariti bolju komunikaciju između korisnika, pružanje vrhunske usluge preduzetničkom sektoru, dostupnost informacija stranim investitorima, dostupnost informacija potencijalnim poslovnim partnerima. Budući preduzetnički portal sadržaće sve potrebne informacije o opštini, informacije o registraciji biznisa i potrebnoj dokumentaciji, mogućnosti finansiranja, bazu podataka proizvodnih preduzeća, njihovim kapacitetima, izvoznim i inovativnim aktivnostima.

Od 2014. god. započelo se sa realizacijom IPA projekta „**Jačanje konkurentnosti malih i srednjih preduzeća u Crnoj Gori**“ kroz razvoj klastera. U okviru projekta realizovan je niz aktivnosti tehničke podrške za 4 klastera (klaster proizvođača vina, maslina, pastrmke i metaloprerađivača), organizovana je studijka posjeta Sloveniji za 2 klastera, marketinške aktivnosti, obezbijedeno je učešće na sajmovima. Takođe,

izrađene su dvije studije - Studija za finansiranje inicijativa klastera u Crnoj Gori i Studija o pravnom okviru klastera u Crnoj Gori. Pored toga, organizovano je više ekspertske misije, a od posebne važnosti je realizacija dvodnevnog seminara u Kolašinu „Razvoj klastera u Crnoj Gori i njihov uticaj na lokalni ekonomski razvoj“ koji je bio namijenjen predstavnicima 15 jedinica lokalne samouprave (JLS Sjevernog regiona, uz opštine Nikšić i Danilovgrad), sa ciljem da se ojačaju kapaciteti JLS u podršci razvoju klastera, posebno u dijelu apsorpcione moći sredstava EU.

Uspostavljanje **prvog naučno-tehnološkog parka u Crnoj Gori** nesumnjivo jedan od najvećih i najzahtjevnijih projekata u cilju intenzivnijeg povezivanja nauke, istraživanja i inovativnosti sa privredom. U toku 2014.god. pravno je uspostavljen i počeo sa radom d.o.o. Inovaciono preduzetnički centar „Tehnopolis“ u Nikšić, a koji je dio naučno tehnološkog parka. Takođe, u toku 2014.god. obavljani su sastanci sa potencijalnim stanarima. Kroz projekat HERIC finansiran iz kredita Svjetske banke **uspostavljen prvi Centar uspjehnosti** u biofarmatici „BIO-ICT“ u Crnoj Gori.

Ministarstvo nauke je i u 2014.god. organizovalo festival „**Otvoreni dani nauke**“. U organizaciji festivala učestvovali su svi, koji se na bilo koji način bave naukom u Crnoj Gori, počev od univerziteta, naučnoistraživačkih institucija, muzeja, nevladinih organizacija, kompanija i preduzeća

U cilju boljeg informisanja javnosti o mogućnostima evropskih fondova, organizovane su regionalne konferencije i dvije velike nacionalne radionice o Horizontu 2020, sa posebnim temama o MSP *Organizovana TAIEX misija o **uređenju sistema apliciranja za Eureka program**“

U okviru projekta „Prekogranične rute za jačanje turističkog sistema i ekonomski razvoj Skadarskog jezera“, Unija poslodavaca Crne Gore je tokom 2014.godine. organizovala 7 edukativnih radionica, kojima su obuhvaćene sljedeće teme: marketing i brendiranje, tehnike direktne prodaje, PR u ruralnom razvoju, priprema biznis planova, turistički proizvodi itd. U okviru ovih aktivnosti sprovedeno je i istraživanje „Potrebe i poslovanje preduzeća iz pogranične oblasti“ kojim je obuhvaćeno 30 privrednika/preduzetnika iz ove regije.

Ostvareni rezultati:

- Završena realizacija projekta „Portal za preduzeća za opštinu Bijelo Polje“.
- Realizovan Program podsticanja razvoja klastera u Sjevernom regionu i manje razvijenim opštinama Crne Gore za 2012-2016. Godinu, za 2014.god.
- Izrađene dvije studije - Studija za finansiranje inicijativa klastera u Crnoj Gori i Studija o pravnom okviru klastera u Crnoj Gori
- Uspostavljen prvi Centar uspjehnosti u biofarmatici „BIO-ICT“ u Crnoj Gori
- Organizovane brojne promotivne aktivnosti: festival „Otvoreni dani nauke“, konferencije, okrugli stolovi, seminari
- Urađeno istraživanje „Potrebe i poslovanje preduzeća i pogranične oblasti Crna Gora - Albanija

3.2. Prioritet 2: Jačanje izvoznih performansi preduzeća

Tehnološki nivo većeg dijela izvoza Crne Gore nije prilagođen snažnoj konkurenciji na međunarodnom tržištu, a djelovanje necjenovnih faktora konkurentnosti (npr.primjena standarda kvaliteta) još uvijek nije posato bitan činilac izvoznog uspjeha. Stoga neophodno je raditi na povećanju proizvoda veće finalne vrijednosti kroz primjenu znanja i inovacija u razvoju proizvoda, primjenu odgovarajućeg dizajna, uvođenju standarda kvaliteta. Uz adekvatnu analizu tržišta ovakvi proizvodi mogu lako naći svoje mjesto na međunarodnom tržištu.

U cilju jačanja konkurentnosti i izvoznih performansi preduzeća organizovali su se brojni edukativni seminari u cilju osposobljavanja menadžmenta firmi za potpunije razumijevanje i primjenu metoda i mehanizama koje nužno iziskuje savremeno poslovanje:

- Direkcija za razvoj MSP organizovala je obuke za oko 150 MSP na teme: uvođenje standarda, žensko preduzetništvo, društvena odgovornost, preduzetništvo kao ključna kompetencija, mentoring, turizam i poljoprivreda, prava intelektualne svojine, smještajni kapaciteti u turizmu.
- Priredna komora Crne Gore realizovala je 25 obuka na kojima je prisustvovalo 680 polaznika, kao i 21 okruglih stolova i konferencija sa 1484 učesnika.
- Unija poslodavac Crne Gore organizovala je brojne seminare i okrugle stolove na teme: "Zaštita konkurencije u CG - prava i obaveze privrednika i državnih organa"; Okrugli sto: "Socijalni dijalog u sektoru tekstila, kože i obuće"; Seminar o društveno-odgovornom poslovanje; Skup "Otvoreni dani ženskog preduzetništva"; radionica "Marketing i prodaja", radionica "Priprema biznis plana", radionica "Tehnike direktne prodaje", radionica "Marketing i brendiranje u turizmu", radionica "Uloga i značaj PR-a u ruralnom području", radionica "Turistički proizvodi i usluge Skadarskog jezera i neposrednog okruženja", radionica "Konsultacije i priprema poziva za šeme pomoći malih grantova" u okviru projekta "Prekogranične rute za jačanje turističkog sistema i ekonomski razvoj Skadarskog jezera"; Konferencija o društveno-odgovornom poslovanju; Obuka na temu interne revizije u skladu sa IIA standardima; Radionica "Minimum procesa rada i pravo na štrajk"; Konferencija "Promocija jednakosti i prevencija diskriminacije na radu u CG"; predavanje na temu "Kako biti dobar preduzetnik i kako finansirati poslovnu ideju u CG"
- Montenegro Business Alijansa je realizovala aktivnosti na planu definisanja potreba izvoznika, kao i edukativne aktivnosti u cilju promovisanja značaja intelektualne svojine
- Od strane EBRD-a Bas programa za Crnu Goru organizovana su dva seminar na teme: "Žene u biznisu" i "Marketing konsultantskih usluga.
- Kampanje podizanja svijesti javnosti o značaju zaštite i sprovođenja prava intelektualne svojine, koju je Zavod za intelektualnu svojinu CG organizovao u okviru realizacije Twinning Light projekta "Unaprijeđenje zaštite prava intelektualne svojine u Crnoj Gori", koji je finansirala EU, a implementirali Zavod za intelektualnu svojinu CG i Danski zavod za patente i žigove: "Kontrola legalnosti korištenja softvera kod poslovnih subjekata" i "Falsifikati koštaju više – kupujem originale".
- Seminar "Evropski patentni sistem – radionica za istraživače" organizovan u saradnji Evropskog zavoda za patente i Zavoda za intelektualnu svojinu, gdje su pronalazači dobili informacije o mogućnostima zaštitet pronalazaka, kao i o koristima koje mogu imati od takve zaštite.
- Seminar "Evropski patenti – najbolje prakse" organizovan u saradnji Evropske patentne organizacije i Zavoda za intelektualnu svojinu Crne Gore, gdje su učesnici imali priliku da se upoznaju o tome kako patenti mogu pomoći u razvoju poslovanja, konkretno u oblasti niskoenergetskog stanovanja. Na seminaru su svoja iskustva podijelili i eminentni crnogorski pronalazači koji imaju registrovane patente u Zavodu za intelektualnu svojinu Crne Gore

U crnogorskoj poljoprivredi i prerađivačkoj industriji zabilježen je napredak u pravcu uspostavljanja savremenih sistema politike kvaliteta, ali su za jačanje konkurentnosti potrebna dalja ulaganja. Viši kvalitet moguće je postizati garantovanjem dodatnih elemenata od različitih oblika zaštite geografskog porijekla i geografskih oznaka, pa sve do organskih proizvoda. Ti sistemi su pod posebnom zvaničnom zaštitom i nadzorom. Kvalitetan proizvod treba da je praćen i adekvatnim marketingom. Informacije o visokom kvalitetu proizvoda mogu dodatno privući potrošača.

U cilju promocije standarda i kvaliteta proizvoda i usluga realizovane su sljedeće aktivnosti:

- Međunarodna konferencija o oznakama geografskog porijekla, koja je održana u Podgorici, 17. i 18. jula 2014.god. u organizaciji Zavoda za intelektualnu svojinu Crne Gore i Svjetske organizacije za intelektualnu svojino –WIPO. Konferencija je privukla veliku pažnju profesionalne i šire javnosti i okupila oko 70 učesnika.
- Uspostavljen registar sertifikovanih konsultanta za sisteme kvaliteta. A počele su i aktivnosti na izradi registra sertifikovanih organizacija za sisteme kvaliteta i registar sertifikacionih tijela u Crnoj Gori.
- Organizovan kurs za ocjenjivače i provjerivače sistema menadžmenta bezbjednošću informacija prema zahtjevima standarda ISO/IEC 27001

- Seminari "Sertifikacija, prednosti i potencijali", "Metodologija rada ocjenjivača tokom sprovođenja ocjene kvaliteta revizije u skladu sa IIA Standardima", „Kodifikacija po NATO standardima"

Za razvoj i planiranje izvoznog poslovanja od ključne važnosti su raspoložive informacije na osnovu kojih preduzeća donose ili zasnivaju svoje odluke. Imajući u vidu da je iz dana u dan sve više crnogorskih preduzeća okrenuto poslovanju na tržištima van Crne Gore o kojima nijesu dovoljno obaviještena, Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća nastavila je pružanje usluga u okviru **Tržišno Informativnog Servisa**. Kroz usluge Tržišno Informativnog Servisa, crnogorske kompanije mogu dobiti informacionu podršku u vidu obezbjeđenja pouzdanih informacija koje će menadžmentu preduzeća pomoći u donošenju boljih odluka vezanih za sve segmente izvoza. U toku 2013.god. primljeno je i obrađeno ukupno 70 zahtjeva za informacijama o stranim tržištima.

Kako bi se unaprijedio nivo znanja i informisanost preduzeća o mogućnostima izvoza i nastupa na stranim tržištima, izrađeno je 30 opštih pregleda tržišta (Srbija, BiH, Hrvatska, Poljska, Izrael, Ujedinjeni Arapski Emirati, Rumunija, Mađarska, Turska, Njemačka, Grčka, Kosovo, Bugarska, Austrija, Ukrajina, Portugal, Makedonija, Novi Zeland, Albanija, Kina, Letonija, Španija, Kanada, Slovenija, Italija, Francuska, Monako, Šri Lanka, Lihtenštajn, Azerbejdžan),

Istovremeno, crnogorski izvoznici se putem **CEFTA trade portala** mogu svakodnevno informisati o legislativi i pravilima koja se odnose na trgovinu u regionu.

U okviru potpisanog Memoranduma o saradnji sa Fondacijom Petrović, završen je projekat „**Izrada vizuelnog identiteta preduzeća**“, gdje je kao partner učestvovao i Fakultet vizuelnih umjetnosti Univerziteta Mediteran. Realizacija projekta započela je u junu 2013.god. i trajala je do februara 2014.god. Projekat je ima za cilj kreiranje jedinstvenog imidža preduzeća učesnika u projektu pomoću kojeg će postati prepoznatljiviji i bolje pozicionirani na tržištu. U tom smislu za 9 preduzeća se izradila knjiga standarda koja sadrži uputstva primjene elemenata vizuelne prezentacije za svaki konkretan i pretpostavljeni slučaj.

Ostvareni rezultati:

- Organizovane obuke za mala i srednja preduzeća na teme: uvođenje standarda, žensko preduzetništvo, društvena odgovornost, preduzetništvo kao ključna kompetencija, mentoring, turizam i poljoprivreda.
- Kontinuirano pružanje usluga informisanja o inostranim tržištima kroz Tržišno Informativni Servis;
- Unaprijeđen nivo znanja i informisanost preduzeća o mogućnostima izvoza kroz izradjenje studije istraživanja tržišta;
- Kontinuirano ažuriranje i unaprijeđenje CEFTA portala;
- Završena realizacija projekta "Izrada vizuelnog identiteta preduzeća"

3.3. Prioritet 3: Promocija crnogorskih potencijala

Promocija privrednih potencijala zemlje pruža odličnu priliku za razvoj saradnje između preduzeća iz različitih zemalja, a istovremeno predstavlja platformu za razmjenu ideja, kao i mogućnosti za privlačenje stranih investicija i unaprijeđenje trgovinske razmjene.

U 2014.god., Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća, Privredna komora Crne Gore i Unija poslodavaca nastavile su sa promocijom crnogorskih potencijala u inostranstvu, kao i organizovanjem poslovnih susreta. Organizovane su sljedeće sajamske manifestacije:

- Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća, organizovala je promociju preduzeća na domaćim i jednom međunarodnom sajmu - Međunarodni sajam preduzetništva „Biznis Baza 2014“, koji je održan u Beogradu 27.11.2008 - 29.11.2014. Takođe, u okviru realizacije IPA prekograničnog projekta START W „Podrška razvoju potencijala žena u ruralnom području“ organizovan je promotivni događaj u Podgorici za 60 žena iz Crne Gore i Albanije.
- Od strane Privredne komore Crne Gore organizovana su 2 nacionalna štanda na sajmovima za 16 MSP i obezbijeđeno prisustvo za 25 MSP na 8 sajmova u inostranstvu. Nacionalni štand su

organizovani na sljedećim sajmovima: 8.Međunarodnom i regionalnom sajmu privrede u Subotici od 2.-7. juna, na 5. Međunarodnom sajmu brodske opreme Pula boat fair, od 15 – 18. Oktobra 2014. u marini veruda Pula.

- Montenegro Biznis Alijansa je kreirala bazu podataka najznačajnije crnogorske izvozne ponude gdje su izvoznici redovno informisani o održavanju sajmova, zatim uspostavila saradnju sa diplomatskim predstavništvima u cilju promocije privrede na ciljnim tržištima.
- Brojne promotivne aktivnosti realizovala je i Unija poslodavaca Crne Gore među kojima se ističu: Info dan o turizmu - promocija lokalnih turističkih ponuda, lokalnih privrednika i nove turističke rute na Skadarskom jezeru i organizovanje četvorodnevne studijske posjete Briselu, u cilju poznavanja sa institucijama Evropske unije i fondovima raspoloživim za mala i srednja preduzeća.

Pored organizovanja sajamskih manifestacija organizovani su i poslovni susreti u cilju povezivanja crnogorskih preduzeća sa preduzećima iz inostranstva:

U organizaciji Direkcije za razvoj MSP ukupno 157 MSP učestvovalo na poslovnim misijama i posredničkim manifestacijama. U okviru Jadranskog sajma u Budvi organizovani su međunarodni poslovne susreti-B2B@AdriaFair, na kojima je učestvovalo 28 predstavnika MSP iz regiona i CG. Organizovani su i Medjunarodni poslovni susreti ženskog preduzetništva, u okviru Freja Foruma (Podgorica) na kojima je učestvovalo preko 70 institucija iz zemalja Zapadnog Balkana (Albanija, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Srbija i Crna Gora), Turske, Švedske i zemalja Evropske unije.

Unija poslodavaca Crne Gore organizovala je poslovne susrete sa članovima Komore industrijskih i komercijalnih preduzeća Republike Indije, a u okviru projekta "Start up trening" organizovani bilateralni sastanci crnogorskih i italijanskih kompanija. Takođe, organizovan je sastanak

Organizovano 10 poslovnih foruma sa 245 učesnika: Tokom 2014. godine održano je 10 foruma, i to: Bursa (Turska-Balkanski ekonomski samit), Azerbejdžan, Ujedinjeni Arapski Emirati, Adana (Turska), Austrija, Vojvodina (Srbija), Prag (Kineski investicioni forum), Bugarska, Rumelija (Turska), Beograd (Srbija-Ekonomski i trgovinski forum zemalja Centralne i Istočne Evrope I Kine)

U cilju intenziviranja saradnje i promocije malih i srednjih preduzeća i žena u biznisu Direkcija za razvoj MSP potpisala je Memorandum o saradnji sa Udruženjem preduzetnica Crne Gore.

Ostvareni rezultati:

- Nastavak promocije crnogorskih preduzeća na specijalizovanim sajmovima u zemlji i inostranstvu;
- Povezivanje preduzeća sa potencijalnim inostranim preduzećima kroz organizaciju poslovnih susreta, poslovnih foruma, organizovanje studijskih posjeta;
- Intenziviranje aradnje kroz potpisivanje Memoranduma

4. OSTVARENI EFEKTI REALIZACIJE STRATEGIJE ZA PODSTICANJE KONKURENTNOSTI NA MIRKO NIVOU

Implementacijom planiranih aktivnosti omogućeno je ostvarivanje sledećih ključnih efekata:

- Omogućen pristup crnogroskim preduzećima za apliciranje u okviru Programa COSME 2014-2020
- Uspostavljena podrška za formiranje i operacionalizaciju rada klastera što će unaprijediti poslovanje i konkurentnost MSP kroz udruživanje u klastere;
- Pojačana svjesnost MSP o potrebi korišćenja konsultantskih usluga;
- Uspostavljen prvi centar uspešnosti u Crnoj Gori
- Preduzeća upoznata sa potencijalnim šansama na određenim ciljnim tržištima;

- Unaprijeđeno povezivanja poslovnih subjekata iz Crne Gore i inostranstva i intenziviranja njihove saradnje;
- Obezbjedeeno informisanje preduzeća i investitora o opštini Bijelo Polje kroz izradu portala MSP

5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Prikaz realizacije definisanih prioriteta upućuju na zaključak da je u izvještajnom periodu rađeno na velikom broju aktivnosti i da je napravljen zadovoljavajući efekat na unaprijeđenje podrške izvozno orijentisanim preduzećim i jačanju njihove konkurentnosti. Važno je napomenuti da u 2014.god. nije bilo obezbjeđeno dovoljno sredstava za realizaciju mjera i aktivnosti koje doprinose jačanje konkurentnosti preduzeća. Imajući u vidu navedeno **u 2015. godini treba obezbijediti značajnu finansijsku podršku kako bi se nastavilo sa postojećim i razvojem novih programa podrške**, kako bi se ostvarili definisani ciljevi Strategije podsticanja konkurentnosti na mikro nivou.

Preporuke:

Nalazi i preporuke ovog Izvještaja, čine osnov za sprovođenje daljih aktivnosti na polju podsticanja konkurentnosti na mikro nivou. U razmatranje takođe treba uzeti u obzir i SBA Izvještaj o ostvarenom napretku u ovoj oblasti. U koncipiranju preporuka za naredni period korišćeni su sljedeći kriterijumi:

- Nivo ostvarenja Akcionog plana za 2014.god. Strategije za podsticanje konkurentnosti na mikro nivou
- Preporuke SBA dokumenta o ostvarenom napretku u ovoj oblasti
- Izvještaj o globalnoj konkurentnosti po indikatorima i faktorima koji se odnose na mikro nivo: veličina tržišta, inovativnost i sofisticiranost biznisa

Na tim osnovama, u narednom periodu mjere podrške trebaju biti usmjerene na:

- Unaprijeđenje promotivnih aktivnosti MSP na ciljnim tržištima;
- Nastavak aktivnosti na formiranju klastera i pružanje podrške preduzećima za udruživanje u klastere;
- Kreiranje podrške za uvođenje inovativnih aktivnosti u preduzećima kroz vaučerske šeme
- Nastavak promocije primjene standarda kod MSP i sprovođenje programa finansijske podrške subvencioniranja dijela troškova uvođenja standarda kvaliteta u pojedinim sektorima MSP;
- Nastavak usaglašavanja standarda kvaliteta sa propisima i standardima EU;
- Razrada specijalizovanih obuka i savjetodavnih usluga kreiranih po zahtjevu i potrebama MSP;
- Podsticanje preduzeća za upotrebu prava intelektualne svojine (primjenu žiga, oznake geografskog porijekla, dizajna, itd.);
- Uspostavljanje centralizovanog on-line portala za mala i srednja preduzeća;
- Promocija izvoznih i inovativnih potencijala MSP kroz mrežu diplomatskih predstavništva, kao i kroz specijalizovane sajmove turizma, poljoprivrede, građevinarstva, energetike, drvoprerade.